

ЎЗБЕКИСТОН ТАРИХИНИ ЎҚИТИШ ВА ЎРГАНИШ БЎЙИЧА МАТЕРИАЛЛАР

«Фан»

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА
ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ**

**НИЗОМИЙ НОМИДАГИ ТОШКЕНТ ДАВЛАТ
ПЕДАГОГИКА УНИВЕРСИТЕТИ**

**ЎЗБЕКИСТОН ТАРИХИНИ ЎҚИТИШ
ВА ЎРГАНИШ БЎЙИЧА МАТЕРИАЛЛАР**

(“Тафаккур сарчашмалари” туркумидан)

ТЎПЛАМ-3

Тошкент
Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси
“Фан” нашриёти
2009

С.Сапаев. Тошкентнинг чор Россияси томонидан босиб олиниши	114
И.Салаев, Г.Хусинова. Қадимги Тошкент тарихидан лавҳалар	117
Д.Муталибова. Источники об образовании города Ташкента	124
Х.Матяқубов. Қадимги Хоразмда илк шаҳарсозлик маданияти ва унинг тарихий илдизлари: муаммолар, қарашлар ва янгича ёндашувлар	127
М.Эсанов. Хоразмнинг илк темир ва антик давр ёдгорликларида зардуштийлик диний ғояларининг акс этиши	141
Р.Мулладжонова. Тарих таълими самарадорлигини оширишда педагогик технологияларнинг назарий асослари	149
Э.Қосимов. Моддий ва маънавий ҳаёт уйғунлигининг ўзига хос жиҳатлари	156
Н.Ш.Зиямов. Проблемы государственной безопасности в современной научно-политической литературе	160
Ф.О.Исматуллаев. Ўзбекистоннинг халқаро ташкилотлардаги иштироки	166
Н.Ш.Зиямов. Борьба с торговлей людьми – важный фактор укрепления безопасности граждан	175
А.Кубатип. Заметки к этимологии титула БЕГ (BEG/ВДГ)	182
М.М.Хатамова. Роль Тюркского каганата в международных отношениях в Центральной Евразии	185
Э.Қосимов, У.Қ.Эминова. Жамият ва аёл	197
З.Узакова. Женщины-предприниматели в Узбекистане	200
С.Р.Тўраев. Ўзбекистон тарихи фанидан талабалар мустақил таълимини ташкил этишнинг айрим масалалари	205
Е.Пустовая. Динамика ценовой политики на продукты в Ташкенте в 60-80-е годы XIX века	210
Д.А.Рустамов. Ўзбекистон – Малайзия: ҳамкорликнинг янги босқичи	218
Н.С.Расулова. Партия кадрларининг шаклланишида партиявий ўқитишнинг аҳамияти	226
О.Иномов. Илоқ ва Тункат номларининг келиб чиқиши ва бу ҳудудларда металлургиянинг ривожланиши	234

А.Назаров. Мўғуллар истилоси арафасида Хоразмшоҳлар давлатидаги ижтимоий-сиёсий вазият	239
А.Мўминов. Аҳмад Дониш фаолиятида давлат ва жамият бошқаруви	245
Г.Мойлиева. Зардуштийлик диний ғояларининг бугунги маънавий ҳаётимизда акс этиши	252
Т.Кириенко. Еврейская диаспора в Узбекистане	258
К.С.Тўраев. Юксак маънавиятли шахсларни шакллантиришда тарих ўқитувчиларига қўйиладиган талаблар	262
Ш.Искандаров. Миллий ғоя мазмунда маънавиятнинг мужассамлашганлиги	266
А.Инсопов. Мунаввар қори Туркистонда зиё масканлари ислохотчиси	270
Д.Каримова. Кучуктепа нақшинкор рангли сопол маданияти	276
Ф.Жуманиёзова. Хоразмнинг қадимги туркий топонимлари	283
Д.Закирова. Подготовка педагогических кадров в условиях независимости	289
И.Жўраев. Скифларнинг ҳарбий қуроллари ва улардаги тасвирий санъат сюжетлари	293
А.Нормуродов. Ўзбекистонда президентлик бошқарувининг жорий қилинишидаги тарихий шарт-шароитлар	303
Ш.Гаффорова. Шаҳзода ва канизак	306
О.Бозоров. Собиқ совет иттифоқининг миллий сиёсати ва унинг оқибатлари	312
А.Аллаберганов. Хива хонлигининг чор Россияси томонидан босиб олиниши. Гандимиён шартномаси	318

МИЛЛИЙ ҒОЯ МАЗМУНИДА МАЪНАВИЯТНИНГ МУЖАССАМЛАШГАНЛИГИ

Ш.Искандаров — 1-курс магистранти

Биз дунё миқёсида тобора кенг қўлам олиб бораётган глобаллашув, техника тарақиёти, мураккаб ижтимоий-сиёсий жараёнлар кечаётган замонда яшамоқдамиз. Инсоннинг дунё саҳнасида ўз манфаатидан келиб чиқиб, таъбир жоиз бўлса, бирор ролни бажаруви ёки шундай жараёнда фаол иштирок этиши учун объектив имкониятлар кенгайди. Бундай ҳолда кишиларда ўз-ўзини онгли бошқариш, маънавий савия билан боғлиқ тушунчалар бўлмас экан, нафақат алоҳида мамлакатни, балки бутун дунёнинг тубан кетиши табиийдир.

Мамлакатимиз Президенти Ислом Каримовнинг “Юксак маънавият — енгилмас куч” асарида шу жиҳатдан маънавиятнинг жамиятда ва инсон ҳаётида тутган ўрни ҳақида, шунингдек, миллий ғоянинг маънавий ҳаёт билан уйғун жиҳатлари борасидаги фикрлар илгари сурилган бўлиб, ушбу мақоламда шунга доир ўз мулоҳазаларимни билдиришни лозим топдим.

Даставвал маънавият ва миллий ғояга берилган қисқача таърифларга тўхталамиз.

Маънавият — инсон ва жамият ҳаётининг уч асосий соҳасидан бири, ҳар бир инсоннинг ҳаққа, борлиқнинг моҳиятига бўлган муносабати. Маънавият ўз мазмунига кўра кўп қиррали мураккаб ботиний ҳодиса бўлиб, моҳиятан инсон руҳидаги борлиқ ҳақиқати билан уйғунликни англатади. Инсоннинг борлиқ абадиятига дахлдорлиги, айни унинг маънавияти туфайлидир.

Миллий ғоя — муайян миллат ҳаётига мазмун бахш этадиган, уни эзгу мақсад сари етаклайдиган фикрлар мажмуи. У миллатнинг ўтмиши, бугуни ва истиқболини ўзида мужассамлаштиради. Миллий ғоя — инсоният тақдирига таъсир қилади. Миллий ғоя ёш авлодни ватанпарварлик руҳида тарбиялайди. Миллий ғоя эл-юртни бирлаштириб, унинг олдига эзгу мақсадлар қўяди.

“Миллий ғоя деганда, аждодлардан авлодларга ўтиб, асрлар давомида эъозлаб келинаётган, шу юртда яшаётган ҳар бир инсон ва бутун халқнинг қалбида чуқур илдиз отиб, унинг маънавий эҳтиёжи ва ҳаёт талабига айланиб кетган, таъбир жоиз бўлса, ҳар қайси миллатнинг энг эзгу орзу-интилиш ва умид-мақсадларини ўзимизга тасаввур қиладиган бўлсак, ўйлайманки, бундай кенг маъноли тушунчанинг мазмун-моҳиятини ифода қилган бўламиз.”¹

“Юртимизда истиқомат қилувчи барча инсонлар учун миллати, тили ва динидан қатъи назар, муносиб ҳаёт шароити яратиб бериш, ривожланган демократик мамлакатлардаги каби кафолатланадиган турмуш даражаси ва эркинликларни таъминлаш. Ва шу асосда Ўзбекистоннинг жаҳон ҳамжамиятида муносиб ўрин эгалашига эришиш”² учун мамлакатимизда мустақилликнинг илк кунлариданоқ миллий ғоя ва маънавиятни ривожлантириш механизмлари ишлаб чиқилди.

Дарҳақиқат, миллий ғоя 130 йиллик асоратдан қутулиб, мустақилликнинг ойдин йўлига чиқиб олган, ҳаётда туб ижобий ўзгаришларни амалга ошираётган миллатимизнинг бош мақсади ҳисобланади. Мустақилликнинг илк кунларидан бошлабоқ олиб борилган эзгу ишлардан бири ўзбек халқининг иззатини жойига қўйишдан иборат бўлди. Ўзбек халқи ҳеч қачон ўзининг камситилишига қараб туролмайди. У бугунги кунда ўз иззат ва қадрини ҳимоя қилишга қодирдир.

Миллий ғоя миллат камолотининг, комиллик ва маърифий истиқбол сари интилишининг маънавий-ахлоқий асоси, тарихий ривожланиш қонуниятларининг йиғиндиси ҳамда ўтмишдаги истиқболнинг яқин образи. Миллий ғоя шаклланишида нималар мужассам бўлиб, нималар бўлмаслигини олдиндан билиб олиш керак. Бўлмаса, жамиятни катта мақсадлар сари жипслаштирувчи миллий ғоя ўз мақсад-вазифасини бажара олмаслиги мумкин.

¹ Каримов И.А. Юксак маънавият – енгилмас куч. Тошкент: Маънавият, 2008. 71-бет.

² Каримов И.А. Миллий истиқлол мафкуриси – халқ эътиқоди ва буюк келажагига ишончдир // Озод ва обод Ватан, эркин ва фаровон ҳаёт – пировард мақсадимиз. 8-том. Тошкент: Ўзбекистон, 2000. 495-496-бетлар.

Ҳозирда биз юқорида қайд этганимиздек, тараққиётнинг таҳликали бир даврида яшамоқдамиз. Буларнинг барчаси эса олдимизга жамият ҳаётида туб ўзгаришларни амалга ошириш ҳамда уни модернизация қилиш билан боғлиқ янги вазифаларни қўймоқда.

Дарҳақиқат, миллий ғоя шу юртда яшайдиган барча фуқароларнинг тинч-осойишта, фаровон ҳаёт кечирishi учун хизмат қилмоғи лозим.

Миллий ғоямизнинг асосий мазмунини ифода этадиган йўналишлар ҳақида гапирганда, ҳеч шубҳасиз, биз Ватан равнақи ва тараққиётини ўзимизга тасаввур қиламиз. Ватан равнақи, аввало, унинг фарзандлари, уларнинг маънавий ва жисмоний камолоти билан бевосита боғлиқдир. Бу эса юртимизда истиқомат қиладиган фуқароларнинг зиммасига катта масъулиятни юклайдики, улардан юрт равнақи учун доимо фаоллик намоён қилиш талаб этилади.

Халқ фаровонлиги миллий ғоямизнинг негизини ташкил қилади. Бунда ҳар бир оиланинг тўқ яшаши, эл-юрт учун муносиб фарзандлар тарбиялаши, уларга билим бериш, уй-жойли қилиш, уларнинг бахту камолини кўриш орзусининг ушалиши қўйилган масаланинг асосий пировард мақсадидир.

“Эндиликда олдимизда турган энг муҳим вазифа — ана шу юксак тушунчалар билан бирга миллий ғоямизнинг узвий таркибий қисмларини ташкил қиладиган комил инсон, ижтимоий ҳамкорлик, миллатлараро тотувлик, динлараро бағрикенглик каби тамойилларнинг маъно-моҳиятини, бугунги кунда мамлакатимизда олиб борилаётган маънавий-маърифий, таълим-тарбия ишларининг марказига қўйиш, уларни янги босқичга кўтариш, ёш авлодимизни ҳар томонлама мустақил фикрлайдиган етук дунёқараш эгалари қилиб тарбиялашдан иборат.”³

Албатта, барчамиз яхши тушунамизки, миллий ғоя деганда сўз фақат бир миллатга мансуб бўлиб қолмасдан, балки мана шу, табарруқ диёримиз — Ўзбекистон тупроғида яшаёт-

---

³ Каримов И.А. Юксак маънавият — енгилмас куч. Тошкент: Маънавият, 2008. 75-бет.

ган, уни Ватан деб биладиган барча миллат ва элатларга бир-дек дахлдордир.

Милий ғояда мужассам бўлган буюк мақсадларни рўёбга чиқариш, авваламбор, жамиятимиз ва шу жамият аъзоси бўлмиш ҳар қайси инсоннинг маънавий олами ва дунёқарашидаги ижобий ўзгаришлар билан боғлиқ эканини унутмаслик зарур.

Шу ўринда бир фикрни алоҳида урғу бериб айтишни жоиз деб биламан.

Бизнинг энг улуғ мақсадимиз, энг улуғ ғоямиз шуки, Ўзбекистоннинг битта йўли бор. У ҳам бўлса, мустақилликни мустақамлаб, мамлакатимизни ҳар томонлама юксалтириб, ёруғ ва эркин ҳаёт сари олға юришдир.

Маънавият масаласининг ечими иқтисодиёт билан боғлиқ. Аммо уч йўналишнинг бири иқтисод экан сиёсат соҳаларидаги долзарб юмушларни ҳеч қачон халқ маънавиятини талаб даражасида юксалтириб олиб, кейин амалга оширамиз, деб орқага ташлаб бўлмайди. Бу соҳалар бир-бири билан олдин, кейин эмас, бир пайтнинг ўзида тенг ривожлантириб бориладиган соҳалардир.⁴

Хулоса қилиб айтганда азалий қадриятлар диёри – Ватанимиз сарҳадларида яшаб келаётган халқимизнинг узоқ ўтмишдан сақланиб келаётган бой маънавий мероси, ўз бағрида улғайтирган буюк сиймолари, қаҳрамонларининг ҳаётий фаолияти ибрат ва ғурур манбаи бўлиб, шахс маънавий камолотида муҳим омил ҳисобланади. Бу эса миллий ғоя мазмун-моҳиятини ифодалашда зарур асос бўлиб хизмат қилади. Шу боисдан ўз олдимизга маънавий баркамолликка эришувни мақсад қилар эканмиз, бусиз истиқболни тасаввур этиш мумкин эмас. Ватан ва халқимизнинг бой ўтмиши, бугунги ҳаёти билан яқинроқ танишиш, уларни ўрганиш ва шу тариқа уларга табиий равишда меҳр қўйиш талаб этилади.

---

⁴ Миллий маънавият асослари. Тошкент, 2006. 17-бет.